

De Filosoof

WAARHEID

The background of the cover features a stylized, low-poly geometric pattern in shades of green, blue, and white. In the foreground, there is a circular inset containing a portrait of a man with a beard and glasses, resembling a philosopher, looking directly at the viewer.

Allard Tamminga

Deontische logica
voor beginners

Mels-Werner Dees

Rob Scholte
Waarheid of imitatie?

Fred Muller

Waarheid
in de wetenschap

Stephen Riley

Genocide and Truth

Allard Tamminga
Deontische logica voor
beginners

11

MA~p

Mels-Werner Dees
Rob Scholte
Waarheid of imitatie?

15

IMp

Fred Muller
Waarheid in de
wetenschap

OP~p

Stephen Riley
Genocide and Truth

25

IN~p

OMP

- 3 Editorial
- 4 Filosofiegeschiedenis in titelpagina's - nr. 6
- 9 FUF-bestuur
- 10 Het Lettermannetje

- 18 Filmrecensie
- 20 Afgestudeerd
- 22 Buitenland
- 30 Agenda
- 31 Volgende editie

MI~p

Colofon

De Filosoof is een periodieke uitgave van de Faculteitsvereniging van Utrechtse Filosofiestudenten voor het departement Filosofie en Religiewetenschap van de Universiteit Utrecht

HOOFDREDACTIE

Pieter Broersen

EINDREDACTIE

Pieter Broersen

REDACTIE

Fleur Petit

Mels-Werner Dees

Mohammad Hosseini

VORMGEVING

Fleur Petit

Mohammad Hosseini

ILLUSTRATIES

Fleur Petit

OPLAGE

500

ADRES

Janskerkhof 13A,
3512 BL Utrecht

E-MAIL

de.filosoof@phil.uu.nl

WEBSITE

[http://fufexpluribusunum.
nl/links/de-filosoof/](http://fufexpluribusunum.nl/links/de-filosoof/)

FACEBOOK

[https://www.facebook.com/
defilosooftuu/](https://www.facebook.com/defilosooftuu/)

KOPIJ

de.filosoof@phil.uu.nl
deadline nr. 74: **20 januari**

De redactie behoudt zich het recht voor om artikelen te wijzigen of in te korten.

Pieter Broersen

Gegroet, Filosofen!

Er heeft een wisseling van de wacht plaatsgevonden; Francien Homan is na jaren trouwe dienst gestopt als hoofdredacteur. Ik zal het voorlopig van haar overnemen.

Het jaar 2016 is inmiddels al bijna ten einde en de Oxford Dictionary heeft *post-truth* uitgeroepen als woord van het jaar. Dit jaar wordt gekarakteriseerd als een periode waarin we voorbij gaan aan waarheid, waar de feiten er niet meer toe doen. Onderbuikgevoelens hebben tegenwoordig de overhand, of het nou op het gebied is van politiek, (klimaat) wetenschap, geneeskunde of racisme. Er wordt naar gevoelens verwezen alsof het transcendentale objecten zijn, ze bieden een houvast die niemand voor je kan veranderen als je dat niet toelaat.

Als filosofen worden wij geacht ons te wapenen tegen dit redeneren vanuit onderbuikgevoelens. De Ierse president Michael Higgins heeft dan ook opgeroepen om kinderen filosofie te leren “to

discriminate between truthful language and illusory rhetoric”. Helaas zijn onze onderbuikgevoelens net zo verdeeld over onderwijs als elk ander politiek beleid. De Ierse president staat aan onze kant, maar er zijn voldoende mensen die vinden dat wij filosofen juist hopeloos ver weg staan van de realiteit met al onze abstracties. Wie heeft er gelijk? De waarheid zal wel ergens in het midden liggen.

De gemiddelde burger zou zich misschien een beetje meer aan filosofie mogen wagen, en wij filosofen mogen ons wat meer mengen in het alledaagse. Het heeft weinig nut om je afzijdig te houden, daar wordt niemand wijzer van. Laat je daarom vooral horen. Trek je bek eens open in de werkgroep, op straat, of in de trein. Luister eens naar de mening van een ander. Schrijf eens een stukje voor je departementsblad, al is het alleen om een discussie te starten. Geniet van het lezen van deze editie. *Let's make philosophy great again.* Daar kunnen wij allemaal aan bijdragen.

Filosofie - geschiedenis in titelpagina's - nr. 6

Titelpagina's van boeken en tijdschriften vormen een buitengewoon spannend genre, waaraan de boekkunde al veel aandacht heeft besteed. Ook filosofen kunnen veel informatie halen uit titelpagina's. Dit is de zesde aflevering van een langere serie titelpagina's die *De Filosoof* belicht.

AUTEUR DR. DIRK VAN MIERT(*)

(*) De inleiding afgelopen editie (de vijfde editie) bevatte tot onze spijt wat fouten. Ten eerste was de vijfde editie niet geschreven door dr. Dirk van Miert, maar door prof. dr. Paul Ziche, anders dan door ons werd aangegeven. Ten tweede stond er in de lead dat het de vierde editie was terwijl het om de vijfde ging. Hiervoor welgemeende excuses namens de redactie van *De Filosoof*.

F. R. E. S. S.
DE VERULAMIO/
Summi Angliae
CANCELLARIS/
Fusarium
regis.

Multi perirent bunt & nugebitur scientia.

BONDINI
Ges. Petrus Billius
Typographus
Regiam.

Bacon's *Instauratio magna* (1620)

Wenig titelpagina's in de geschiedenis van de filosofie zijn zo beroemd geworden als die van de *Instauratio magna* ('De Grote Restauratie' of 'De Grote Hernieuwing') van Francis Bacon (1561-1626). Voor een interpretatie ervan moeten we in de mythologie en de politieke geschiedenis duiken.

Een mythologische oorsprong?

De twee Zuilen van Hercules waardoorheen een galjoen terugkeert van de wijde oceaan spreken nog altijd tot de verbeelding en vormen een embleem dat dankbaar wordt gebruikt door iedereen die wil laten zien dat Bacon met zijn werk een nieuw en ambitieus programma fundeerde, om een nog onbekende wijde wereld empirisch te gaan onderzoeken. Verscheidene commentatoren beweren zonder verdere toelichting dat het schip het zeegat *uitvaart*, wat natuurlijk ook meer voor de hand zou liggen.¹ Zoals het Latijnse citaat uit het Oude Testament (Daniel 12:4) op de titelpagina aangeeft: "Velen zullen er doorheen gaan, en de kennis zal vermeerderen" (de Latijnse vertaling van de eerste helft van dit bijbelvers is niet geheel precies; in het oorspronkelijke Hebreeuws staat *shuwt*, een werkwoord dat de Statenvertaling (1637) vertaalt met 'naspeuren'; in een kanttekening in de Statenvertaling wordt uitgelegd: "Het Hebr. Woort beteekent eygentlick omloopen, omtrecken, heen ende weder loopen, om iets neerstelick te ondersoeken ende uyt te vinden.").

Men leest vaak dat Hercules volgens mythe de woorden *Non plus ultra* op de zuilen zou hebben gebeiteld: 'Niet verder' (letterlijk zelfs: 'Niet verderder', 'Niet nog verder'), maar er is geen klassieke bron daarvoor te vinden (het is ook slecht Latijn). Wel waarschuwt Pindarus in zijn derde *Nemeïsche Ode* 'dat het niet gemakkelijk is voorbij de zuilen van Hercules de onbegane zee op te gaan'. In zijn derde *Olympische Ode* waarschuwde hij er ook voor om dat te doen: het zou roekeloos zijn.

Een politiek symbool

Toen keizer Karel V in 1516 het motto *Plus ultra* ('Nog verder') aannam en dit vervlocht met de zuilen van Hercules, zinspeelde hij misschien in de eerste plaats op het overtreffen van Hercules zelf in kracht en dapperheid. Karel als grotere held dan Hercules. Dat het zinnebeeld van de Zuilen van Hercules perfect past als symbool voor Karels geografische uitbreidingspolitiek, voorbij de grenzen van de bekende wereld, is iets wat pas later werd gevoeld. Met terugwerkende kracht is toen ook ten onrechte aangenomen dat Karel het woordje 'non' had weggehaald uit een vermeendelijk reeds bekende uitdrukking *Non plus ultra* die Hercules in zijn zuilen zou hebben gebeiteld. Het motto met de zuilen kende velen vormen, en uiteindelijk is het geïncorporeerd in het moderne wapen van Spanje.

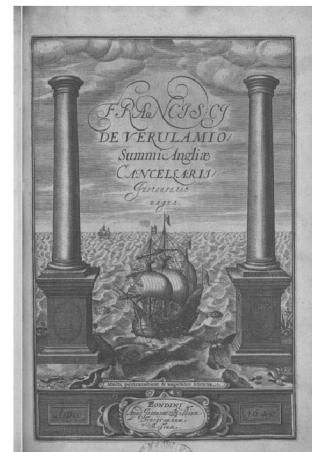

Fig. 1: Frontispies van Bacon's *Instauratio magna* (1620)

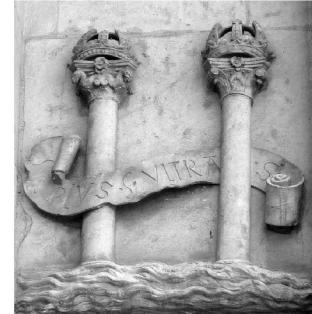

Fig. 2: het wapen van Karel V, met de tekst 'plus ultra' in een wimpel tussen de Zuilen van Hercules.

Fig. 3: Het wapen van Spanje, vandaag de dag.

Empirie en rationalisme

Bacon kende ongetwijfeld Lucianus van Samosata's satirische dialoog *Ware Geschiedenis*, waarin de verteller uit afkeer van de leegheid van de bestaande filosofische systemen de hem bekende wereld vaarwel zegt en westwaarts reist, voorbij de zuilen van Hercules, op zoek naar de ware filosofie. Zoals Bacon ook schrijft in de opdracht van boek 2 van *The Advancement of Learning*: 'For why should a few received authors stand up like Hercules' columns beyond which there should be no sailing or discovering?'.

Bacon's *Instauratio magna* was een enorm project, gepland in zes delen, geschreven in het Latijn:

1. Over de waardigheid en uitbreidingen der wetenschappen
(*De dignitate et augmentis scientiarum*)
2. De nieuwe methode (*Novum organum*)
3. De natuurlijke historie (*Historia naturalis*)
4. De ladder van het verstand (*Scala intellectus*)
5. Vooruitblik op de Tweede Filosofie
(*Anticipationes philosophiae secundae*)
6. De Tweede Filosofie of Actieve Wetenschap
(*Philosophia Secunda aut Scientia Activa*).

Het boek dat hij in 1620 publiceerde, met de beroemde titelpagina, is in feite deel 2: *Novum organum*. Het eerste deel verscheen in 1623 als een Latijnse bewerking en uitbreiding van zijn reeds in 1605 in het Engels verschenen *Of the Proficience and Advancement of Learning, Human and Divine*, kortweg bekend als *The Advancement of Learning*. Het *Novum organum* noemde hij 'nieuw' omdat het Aristoteles' *Organon* moest vervangen. Het *Novum Organon* wilde Bacon nog uitbreiden. De overige delen kwamen slechts gedeeltelijk of zelfs helemaal niet tot stand. Het resultaat was er niet minder om: het werk vestigde voor de komende vier eeuwen Bacon's reputatie als de heraut van de moderne empirische wetenschappelijke methode. Samen met zijn tegenhanger, de Descartes van het zuivere rationalisme, staat hij nog altijd bekend als degene die de Aristotelische wetenschap terugdroeg en de nieuwe wetenschap grondvestte.

De associatie van Bacon met de empirie is begrijpelijk: hij verwierp nadrukkelijk de scholastieke logica en humanistische rhetorica, die meer om woorden dan om materie draaide. Het beeld van het schip dat voorbij de grenzen van de bekende wereld vaart geeft een empirische opvatting van wetenschap weer. Toch wijzen recente onderzoekers van de historiografie van de filosofie (onder andere op ons eigen departement!) op de rationalistische inslag van Bacon en op de empirische praktijken van Descartes, en zeker op het belang dat veel 'Cartesianen' na Descartes hechten aan empirisch onderzoek.

Het is jammer dat we van Descartes' werk niet net zo'n beeldende titelpagina hebben. Er is wel een gravure van hem waarin hij aan zijn schrijftafel zit (hij leest niet, hij schrijft; hij verzamelt dus niet andermans kennis maar denkt zelf). Terwijl hij met de pen in de hand opkijkt naar de toeschouwer,

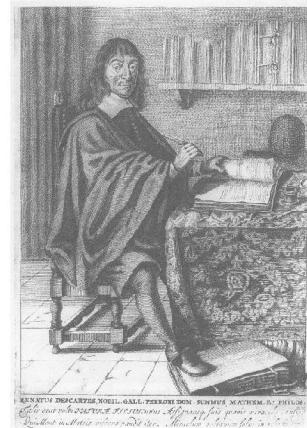

Fig. 4: Descartes vertrapt het werk van Aristoteles.

vermorzelt hij met zijn rechtervoet een (niet nader gespecificeerd) boek van Aristoteles. In het onderschrift staat dat Descartes ‘de weg naar het innerlijk van de natuur voor de geest openlegt’.

Bacon pleitte ook wel degelijk voor een samengaan van rationalisme en empirie. Wie in het wilde weg maar informatie ging verzamelen was een *empirick* of *empiricus*, het destijds vigerende woord voor kwakzalver: iemand die zonder theoretische onderbouwing observaties met elkaar in verband bracht die min of meer toevallig waren gedaan. Voor een planmatige aanpak als Bacon voorstond was wel degelijk een rationele grondslag nodig. Sterker nog, Bacon zocht naar een algehele theorie van de wetenschap. Aristoteles had die weliswaar geboden, maar diens metafysica was in Bacons tijd in toenemende mate onhoudbaar aan het worden.

Dat Bacon vooral als empiricus de geschiedenis is ingegaan heeft veel te maken met de titelpagina en met de manier waarop die is ingezet door de Royal Society, een geleerde Engelse club die aanvankelijk als ‘Invisible College’ geschaard was rond Robert Boyle en die sinds 1663 koninklijke erkenningsgenoot. De Royal Society wees Bacon (die toen al lang dood was) aan als inspiratiebron van het eigen programma om op onpartijdige wijze kennis te vergaren over de kosmos, de wereld, de geschiedenis en de mens. De Royal Society wierp zich op als de ‘uitvoerder’ van de Grote Restauratie.

Een nieuw Atlantis

De Royal Society heeft grote invloed uitgeoefend op de reputatie van Bacon als de grondlegger van de moderne natuurwetenschap. Maar Bacon pleitte net zo goed voor een programma in de *humaniora*: het verzamelen van de menselijke geschiedenis, kennis van de filosofie, talen en de culturen van de wereld. Dit kon onmogelijk het werk zijn van één persoon. In een later boek schilderde Bacon dan ook een utopisch ‘Huis van Salomon’: een soort geleerdenpaleis met tal van afdelingen waarin wetenschappers collectief kennis vergaarden. Die nadruk op de collectiviteit spreekt ook uit de titelpagina: we zien een schip, niet een individu dat er met zijn botaneertrommeltje op uittrekt. Descartes is een individu dat zelf denkt achter zijn bureau, maar op Bacon’s titelpagina’s zijn geen individuen te onderscheiden: de vergaring van kennis is een collectieve onderneming (zoals ook de Royal Society een gezelschap van geleerden was). Bacon noemde dit boek *New Atlantis* (begonnen in 1624, gepubliceerd 1627, kort na Bacons dood). Daarmee verwees hij naar het utopische eiland Atlantis, dat in Plato’s onvoltooide dialoog *Kritias* beschreven wordt, en dat volgens Plato (die het ook noemt in de *Timaeus*, 24e), voor de Zuilen van Hercules (daar zijn ze weer) was gelokaliseerd (vgl. 108e-109a; 114b). De zuilen komen terug op de titelpagina van Bacons *Sylva sylvarum*, waarachter *New Atlantis* werd gedrukt (Fig. 5).

In plaats van een galjoen tussen de zuilen zien we nu een bol met op het vooraanzicht vaag de contouren van Europa, Afrika en Noord en Zuid-Amerika. Deze Atlantische(?) helft van de wereld draagt het opschrift *Mundus intellectualis*: de verstandelijke wereld. Het was natuurlijk deze wereld die door het Spaanse rijk van Ferdinand en zijn kleinzoon Karel was opgelegd voor Europa, met wapens en voor het vergaren van goud. Bacon zocht klaarblijkelijk een ander soort openlegging: met het verstand en voor het vergaren van kennis. Of zoals het Bijbelcitaat uit Genesis erboven zegt: ‘En God zag het licht, dat het goed was’.

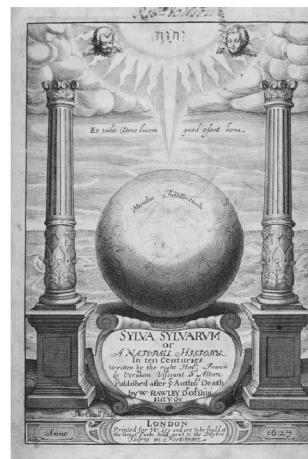

Fig. 5: titelpagina van *Sylva sylvarum*, waarin ook *New Atlantis* werd gedrukt.

LITERATUUR

A. D. Burnett, *The engraved title page of Bacon’s Instauratio Magna: an icon and paradigm of science and its wider implication*, Durham Thomas Harriot Seminar Occasional Papers 27 (Durham 1998).

Jürgen Klein, ‘Francis Bacon’, in Edward N. Zalta, ed., *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Summer 2015 Edition) <<http://plato.stanford.edu/archives/sum2015/entries/francis-bacon/>>.

Earl Rosenthal, ‘Plus Ultra, non plus ultra and the columnar device of the Emperor Charles V at the Court of Burgundy in Flanders in 1510’, *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes*, 36 (1971), 204–228.

NOTEN

¹ John Gillies, *Shakespeare and the Geography of Difference* (Cambridge 1994), 223; Sarah Hutton, ‘Persuasions to science: Baconian rhetoric and the New Atlantis’, in: Bronwen Price, ed. *Francis Bacon’s New Atlantis. New Interdisciplinary Essays* (Manchester 2002), 48–59 (53); Claire Jowitt, ‘Books will speak plain?’ Colonialism, Jewishness and politics in Bacon’s *New Atlantis*’, in: Price, *Bacon’s New Atlantis*, 129–155 (133).

Nieuws

Een nieuw jaar, een nieuw FUF-bestuur. Vicevoorzitter Joost van der Putten doet verslag over wat er gebeurd is bij de FUF, en de interne conflicten die eraan zitten te komen.

Omdat het de vorige keer niet gelukt is om op tijd een stukje in te sturen voor *De Filosoof*, hebben we een ander bestuurslid bereid gevonden om de update van de FUF deze keer te verzorgen. We kunnen het deze keer nog maar eens hebben over de dingen die zijn gebeurd. U weet wel; er is weer eens een introkamp geslaagd, de tweede editie van het Filosofestival heeft de eerste overtroffen en op het Oktoberfeest hebben student en docent gedronken en gedanst. Als ik het meer over de verrichtingen van het bestuur heb kan ik daarover zeggen dat het bestuur Van Dijk is afgetreden en het bestuur Van der Lans is aangesteld. Om de communityvorming te vergroten willen we nog meer leuke

en interessante dingen organiseren. Onze eerste heftige weken met veel kennismakingen zijn inmiddels een tijdje achter de rug en de sleur is er al een beetje in aan het komen. We proberen daarom de spanning er een beetje in te houden door weinig te communiceren en als gevolg een beetje ruzie te maken. Dat lukt al aardig, maar we kunnen nog stappen maken in de kunst om onszelf tegen elkaar op te zetten. Tot nu toe zijn we nog te weinig beïnvloedbaar. Wie tips heeft: stuur ze naar vicevoorzitter fuf@gmail.com. Zo voorkomen we dat andere bestuursleden van deze tips kunnen profiteren.

AUTEUR JOOST VAN DER PUTTEN

Nwaar

HET LETTERMANNETJE

Het is laat.

Ik mijmer en ik mors met mijn as.

De dagen vloeien in elkaar over zonder duidelijk begin of eind en het regent. Natuurlijk regent het in deze stad. Deze stad waar de mens zijn morele kompas is kwijtgeraakt, waar de waan van de dag regeert. Deze stad. Het is al weken stil en leeg in mijn kantoor, tot ik plots op de deur hoor kloppen. Door de matglazen ruit in mijn deur zie ik het silhouet van een vrouw. De vrouw (strak zittend rood jurkje, brandende sigaret in een smalle pijp gestoken, benen zo lang dat je kin over de stoep schraapt als ze langs loopt) is in nood.

Een vrouw in nood. Een opdracht.

Ze is in paniek, ik kalmeer haar, laat haar zitten op de stoel tegenover de mijne, of ze het me allemaal rustig kan uitleggen. Het zal om een ontvoering gaan, of misschien moet er iemand geschaduwd worden, of – wie weet – misschien is haar kat weggelopen. Het is mij om het even. Ik zal kijken wat ik voor u kan doen, zeg ik, en leidt haar weer terug naar de deur.

Over een beloning heb ik het niet gehad met haar, dat komt misschien later. Geld heb ik zat, en voor een betaling in natura, zoals ze dat dan noemen, heb ik geen interesse: er is er maar één aan wie ik mijn hart geschonken heb. Mijn enige *ware* liefde. De gedachte aan haar troost me. Haar licht verlicht mijn pad én mijn tred. Zonder haar is er in het duister niets te zien. Haar naam is Waarheid. En Waarheid verleidt me. Verwacht me. Verstikt me.

...

Mijn onderzoek is officieel gestart! De tijd dringt. Snelle actie is geboden: ik ontvreemd enkele belangrijke documenten en begin als een razende te lezen.

Ik bel een maat van me, hij heeft hier verstand van, denk ik. Ik leg hem het probleem voor en hij lacht mij vierkant uit: zijn hese lach klinkt blikkerig door oude hoorn van de telefoon. "Jij hebt je weer flink in de nesten weten te werken. Hoe krijg je het toch voor elkaar?" De verbinding wordt verbroken. Nijdig smijt ik de hoorn op de haak.

...

Ik druk een sigaret uit in mijn uitpuilende asbak en zucht diep: "Kom op man, denk na! Los het op!" Is dit dan waar het stopt? Ik heb alleen op een paar halfslachtige antwoorden op mijn vraag, en er zijn eigenlijk alleen maar vragen bij gekomen.

Ik hou het voor gezien en ga naar de kroeg, die kroeg die nooit sluit voor zonsopgang en waar de eenzame pianospeler met het meubilair lijkt te zijn vergroeid. De eindeloze nacht strekt zich voor me uit en mijn gedachten zijn bij Waarheid. En ze lijkt meer onbereikbaar dan ooit. "O Waarheid, hersenschim drijvend op dronkemansdromen."

De stad wacht op me. Ik strompel doelloos door de straten. Ik verdwijnen en verschijn in de schaduwen van de donkere steegjes en weet niet hoe ik verder moet zoeken: rondtastend in het duister of met een piepklein zaklampje in wat obscure hoekjes turend? Waarheid houdt zich goed verborgen.

Ik loop verder en verder.

Tot ik verdwaal.

Deontische logica voor beginners

Wat heeft formele logica te maken met ethiek? Bestaat er zoiets als ethische logica? **Dr. Allard Tamminga** van de RUG geeft uitleg over de deontische logica, het logisch bestuderen van ethische gevolgtrekkingssrelaties.

BCp

BC~p

MAP

OBp

OPp

INp

PEp

MIp

PSp

PS~p

Mijn praatje ‘Collective obligations, group plans, and individual actions’ voor het Onderzoekinstitut voor Filosofie en Religiewetenschap (OFR) op 24 maart 2016 gaf, naast welwillend en bruikbaar commentaar, aanleiding tot twee verhitte reacties. Het was een grof schandaal dat ik mij bezig hield met formele ethiek! Iemand meende dat ethici al lang en breed hadden aangetoond dat formeel onderzoek in het morele domein een onmogelijkheid was. Iemand anders meende dat formeel onderzoek in het morele domein de deur naar de gaskamers wijd openzette. U begrijpt: hoog tijd om eens na te gaan wat de logica in het morele domein nu eigenlijk vermag.

We beginnen met de vaststelling dat geen enkele ethicus of metafysicus (en trouwens ook geen enkel ander weldenkend mens) gelooft dat in het morele domein van verplichtingen, verboden en permissies alles uit alles volgt. Uit gegeven verplichtingen, verboden en permissies volgen bepaalde verplichtingen, verboden en permissies, en andere niet. Dit maakt het aannemelijk dat er ook in het morele domein gevolgtrekkingsrelaties zijn die bepalen wat uit wat volgt (en wat niet). Hoe zien deze gevolgtrekkingsrelaties in het morele domein eruit? De deontische logica stelt zich ten doel deze vraag te beantwoorden. Wat zijn de verschijnselen, typisch voor het morele domein, waaryan een deontische logica rekenschap zou moeten geven? Aan welke minimale voorwaarden moet een deontische logica voldoen?

De deontische logica onderzoekt het gedrag van deontische operatoren als “Het is verplicht dat A ”, “Het is

verboden dat A ” en “Het is toegestaan dat A ”. Deze deontische operatoren zijn, anders dan de uit de klassieke propositielogica bekende operatoren, niet waarheidsfunctioneel: de waarheidswaarde van een bewering A leert ons niets over de waarheidswaarde van de beweringen “Het is verplicht dat A ”, “Het is verboden dat A ” en “Het is toegestaan dat A ”. We hoeven slechts even naar onze buren te kijken om deze observatie te illustreren. Oh ja, een redenering is geldig als en alleen als het onmogelijk is dat de premissen van deze redenering waar zijn, terwijl haar conclusie onwaar is.

De redenering “Ik loop elke donderdagnacht dronken op straat te schreeuwen, dus het is verplicht dat ik elke donderdagnacht dronken op straat loop te schreeuwen” is ongeldig: haar premissie kan waar zijn, terwijl haar conclusie onwaar is. De redenering “Ik veroorzaak ’s avonds na tienen geen burengerucht, dus het is niet verplicht dat ik ’s avonds na tienen geen burengerucht veroorzaak” is eveneens ongeldig: haar premissie kan waar zijn, terwijl haar conclusie onwaar is. Uit de waarheid van een bewering A kunnen we niets concluderen over de waarheid van de bewering “Het is verplicht dat A ”. Iedere deontische logica dient dus rekenschap te geven van het feit dat deontische operatoren als “Het is verplicht dat A ”, “Het is verboden dat A ” en “Het is toegestaan dat A ” niet waarheidsfunctioneel zijn.

Ten tweede zijn er gevolgtrekkingsrelaties tussen verplichtingen, verboden en permissies. Als het verplicht is dat ik ’s avonds geen burengerucht

veroorzaak, dan is het verboden dat ik 's avonds burengerucht veroorzaak (en omgekeerd). Als het is toegestaan dat ik reeds 's ochtends op de kroeg een glasje bier drink, dan is het niet verboden dat ik reeds 's ochtends op de kroeg een glasje bier drink (en omgekeerd). Elke deontische logica dient rekenschap te geven van deze eenvoudige observaties over gevolgrekingsrelaties in het morele domein.

De eenvoudigste deontische logica die dat doet is de zogenaamde *standaard deontische logica*. Zij geeft waarheidsvoorraarden voor verplichtingen, verboden en permissies in termen van een verzameling mogelijke werelden (mogelijke manieren waarop de wereld eruit zou kunnen zien). Sommige van deze mogelijke werelden zijn deontisch ideaal, andere niet. Een mogelijke wereld wordt gekarakteriseerd door haar standen van zaken, en kan (gedeeltelijk) worden beschreven door de atomaire proposities die waar zijn in zo'n mogelijke wereld. In de ene mogelijke wereld schuif ik bijvoorbeeld vanavond een al dagen ontdoode diepvriespizza 'Hawaii' in, jawel, de magnetron (p), in een andere mogelijke wereld laat ik vanavond een flinke bak grijze bami met een bio-industrieel plastic plakje ham, een gepocheerd legbatterijetje en met koffiemelk aangelengde pindasaus aanrukken (q), en in nog een andere mogelijke wereld bereid ik vanavond uit verse, lokaal geproduceerde en biologische ingrediënten een eenvoudige, doch voedzame veganistische maaltijd (r). Er kunnen acht mogelijke werelden met deze drie atomaire proposities worden gedefinieerd. Laten we

de mogelijke wereld waarin p en q onwaar zijn en r waar is *deontisch ideaal* noemen (hierover valt uiteraard te twisten, maar daarover later meer).

De standaard deontische logica geeft nu de volgende waarheidsvoorraarde voor verplichtingen:

- "Het is verplicht dat A " is waar als en alleen als A waar is in iedere deontisch ideale mogelijke wereld.

In ons culinaire voorbeeld geldt dan onder meer dat "Het is verplicht dat r " waar is, dat "Het is verplicht dat p " onwaar is, en dat "Het is verplicht dat niet- q " waar is, onafhankelijk van de mogelijke wereld waarin we ons daadwerkelijk bevinden. Er zijn mogelijke werelden waarin p waar is, terwijl het niet verplicht is dat p . Er zijn mogelijke werelden waarin r waar is, terwijl het verplicht is dat r . Aan de eerste vereiste voor een deontische logica is dus voldaan: de standaard deontische logica is niet waarheidsfunctioneel.

Wat het inlossen van de tweede vereiste betreft, maakt de standaard deontischelogicahetzichgemakkelijk. Zij doet recht aan de geobserveerde gevolgtrekkingsrelaties tussen verplichtingen, verboden en permissies door eenvoudigweg de volgende definities te hanteren:

- "Het is verboden dat A " is waar als en alleen als "Het is verplicht dat niet- A " waar is.
- "Het is toegestaan dat A " is waar als en alleen als "Het is verboden dat A " onwaar is.

En met dit eenvoudige systeem was de deontische logica geboren (Georg Henrik von Wright, 'Deontic logic',

Mind 60, 1951, pp. 1–15). Er valt natuurlijk veel af te dingen op de standaard deontische logica. Dat is in de inmiddels zeer uitgebreide literatuur dan ook rijkelijk gebeurd, hetgeen heeft geleid tot een breed scala aan systemen en systempjes die allerlei verschillende aspecten van redeneren in het morele domein belichten. Maar daar wil ik het hier niet over hebben.

Waar ik de aandacht op wil richten is dit: de formele machinerie van de standaard deontische logica functioneert ook als we in ons culinaire voorbeeld *andere* mogelijke werelden als deontisch ideaal zouden bestempelen. De logica verbiedt ons niet de mogelijke wereld waarin p en r onwaar en q waar is als de enige deontisch ideale mogelijke wereld te bestempelen. Als we dit doen, krijgen we een situatie waarin "Het is verplicht dat q " waar is, "Het is verplicht dat p " onwaar, en "Het is verplicht dat niet- r " waar. De deontische logica onderzoekt gevolgtrekkingsrelaties in het morele domein, maar om dat te kunnen doen hoeven we niet eerst te weten hoe we deontische idealiteit precies moeten invullen. En dat is ook precies de bedoeling.

Een groot voordeel van de deontische logica is dat zij ons in staat stelt gevolgtrekkingsrelaties tussen verplichtingen, verboden en permissies te bestuderen zonder dat we eerst een of andere specifieke ethische theorie moeten aannemen om vervolgens na te kunnen gaan welke verplichtingen, verboden en permissies deze specifieke ethische theorie erkent. De vraagstelling van de deontische logica is algemener. De deontische logica is toepasbaar

onafhankelijk van welke specifieke ethische theorie we aanhangen. Het enige wat in de standaard deontische logica wordt aangenomen, is dat één of meer mogelijke werelden *deontisch ideaal* zijn. De notie van deontische idealiteit mag iedereen naar eigen inzicht invullen.

Natuurlijk is het niet zo dat deontische logici hiermee beweren dat deontische idealiteit volstrekt relativistisch is. Het enige wat zij laten zien is dat het mogelijk is gevolgtrekkingsrelaties in het morele domein te onderzoeken zonder dat eerst geweten wordt welke mogelijke werelden deontisch ideaal zijn. Het is niet nodig eerst vast te stellen welke mogelijke werelden nu eigenlijk écht deontisch ideaal zijn voordat we gevolgtrekkingsrelaties in het morele domein kunnen onderzoeken. Hier is niets vreemds aan.

Als we met waarheidstabels de geldigheid van redeneringen onderzoeken, doen we immers iets vergelijkbaars. Om met die waarheidstabels te kunnen werken, is het niet nodig eerst een theorie over waarheid te hebben of om te weten welke beweringen precies nu eigenlijk waar zijn. Ons geldigheidsonderzoek kan het prima zonder zo'n theorie stellen. Natuurlijk bepaalt de klassieke propositiologica zich hiermee niet tot een volstrekt relativistische positie ten aanzien van waarheid. Zij stelt ons in staat gevolgtrekkingsrelaties tussen uitspraken te bestuderen zonder dat eerst vastgesteld hoeft te worden welke waarheidswaarden de beweringen hebben die voorkomen in de redenering waarvan we de geldigheid willen toetsen.

Allard Tamminga is onderzoeker bij het Departement Filosofie en Religiëwetenschap van de Universiteit Utrecht (sinds 2015) en universitair docent bij de Faculteit Wijsbegeerte van de Rijksuniversiteit Groningen (sinds 2003).

Eerder was hij onderzoeker Informatica bij de Universiteit Utrecht (2014-2015), wetenschappelijk medewerker Filosofie bij de Carl von Ossietzky Universität Oldenburg (2012-2014), gasthoogleraar Filosofie bij de Universität Bayreuth (2011-2013), en universitair docent Kunstmatige Intelligentie bij de Vrije Universiteit Amsterdam (2001-2003).

(bron: <http://www.uu.nl/medewerkers/AMTamminga/0>)

Op dezelfde manier maakt de deontische logica het ons mogelijk gevolgtrekkingsrelaties tussen verplichtingen, verboden en permissies te onderzoeken zonder eerst te moeten vaststellen welke mogelijke werelden deontisch ideaal zijn. Welke belangrijke inzichten metaphysisch of ethisch onderzoek ook moge opleveren, voor de studie van gevolgtrekkingsrelaties in het morele domein zijn ze dus niet of nauwelijks van belang.

Rob Scholte: waarheid of imitatie?

Is het nabootsen van de werkelijkheid kunst? En het nabootsen van andere kunstwerken? Volgens Plato was beeldende kunst niet erg waardevol omdat het slechts een kopie van het afgebeelde voorwerp was. Hij zou dan ook niet veel hebben met de 'Embroidery Show' van Rob Scholte, die geborduurde namaken van bekende kunstwerken omgekeerd inlijstte. Onze eigen **Mels-Werner Dees** interpreteert het werk van Rob Scholte aan de hand van het Griekse concept *mimesis*.

En pakketje met doek, draad en een borduurpatroon. Dat, en urenlange huisvlijt zijn nodig om een geborduurde imitatie van de Nachtwacht of van het Melkmeisje aan de muur te kunnen hangen. Rob Scholte verzamelde honderden borduurwerken, lijkte die verkeerd om in en stelde ze al meerdere keren ten toon. Eerst in Rotterdam (Galerie Animaux) en tot afgelopen maand in Zwolle (Museum de Fundatie). Scholte geeft met deze 'Embroidery Show'¹ een fascinerend inzicht in het klassieke Griekse begrip *mimesis* (μίμησις).

Plato had niet veel met beeldende kunst, ze leidde volgens hem tot schijn en bedrog. Waar een ambachtsman zijn best doet een bed te timmeren dat recht doet aan de idee 'bed', daar beeldt een schilder die een bed op het doek zet slechts een kopie af, een imitatie, waarop

je niet eens kunt liggen. Plato verstaat *mimesis* dan ook als nabootsing, kopie, vervalsing, on-waarheid of imitatie. Aristoteles ziet de *mimesis* positiever: hij stelt dat herhaling iets kan toevoegen. *Mimesis* kan, zo betoogt de vorig jaar overleden filosoof Samuel IJsseling in zijn werk 'Mimesis', in dat geval ook staan voor transpositie, interpretatie, uitbeelding.²

Mimesis kan zowel bij Plato als Aristoteles niet los gezien worden van 'herhaling', meent IJsseling. Wie spiegelt, varieert of imiteert, herhaalt – meer of minder exact – een origineel. Herhaling speelt een rol bij alle kunstdisciplines. Allereerst natuurlijk de herhaling in de betekenis van nabootsing: schilderijen, beelden en foto's die een persoon, voorwerp of omgeving weergeven. Rembrandts Nachtwacht zal een redelijk waarheidsgetroouwe weergave zijn van de verschillende heren die geportretteerd staan.

De dames die een Nachtwacht op miniformaat borduren, zullen zich ook tevreden tonen als anderen in hun werk het beroemde origineel herkennen, hoewel in dat geval sprake is van een kwalitatief veel mindere afspiegeling. Het borduurwerk is de herhaling of imitatie van het originele kunstwerk – dat op zijn beurt weer een afbeelding van een groep poserende mannen is.

Thema en motief

Vormen van herhaling spelen ook een rol in muziek en poëzie. Een ritme of een muzikaal motief kan slechts ontstaan door herhaling. Compositievormen als de fuga, de sonate en variaties zijn gebaseerd op herhalings- en variatiepatronen, net als rijmschema's in de poëzie. Sterker nog, zodra er thematisch wordt gewerkt kan pas een onderscheid ontstaan tussen origineel (thema) en de verschillende variaties. De *mimesis* maakt het origineel

pas tot origineel. Imitatie maakt het ware waar. Door (subtiele) verschillen in deze herhalingen ontstaan daarnaast variaties, afwijkende patronen die de aandacht trekken van de luisteraar en die zo bijdragen aan de kracht van een kunstwerk.

Ook deze vorm van *mimesis* herkennen we als we Scholtes 'Embroidery Show' bezoeken. De kunstenaar hangt niet slechts één borduurwerk naar het patroon van het Melkmeisje op, maar direct tientallen – en Scholte doet dat met haast alle af- en uitgebeeldde schilderijen. Hierdoor ontstaat een afwisseling, een ritme gebaseerd op subtiele verschillen in het borduurwerk – al het andere is namelijk gestandaardiseerd: alle werken in een serie hebben hetzelfde formaat lijst. Scholte maakt op deze manier de technische vaardigheid, de kwaliteit van het borduurwerk tot thema.

IKEA-posters

Rob Scholte wil, in een tijdperk dat mensen posters kopen bij IKEA

en niet langer zelf handwerken, het noeste werk, de worsteling met de techniek van het borduren zichtbaar maken. Martin Bril schrijft in de catalogus bij de tentoonstelling dat Scholte de achterkant van deze 'geborduurde clichébeelden' laat zien.³ Het is echter nog sterker: zoals een cliché voor fotografen en drukkers een voorstelling 'in negatief' is – een stadium tussen origineel en kopie, tussen ware werkelijkheid en afbeelding –, zo toont Scholte door de achterkant van de bijna 1.000 borduursels tot voorkant te maken, in zeker opzicht een variatie op het cliché – namelijk het spiegelbeeld. Vanaf het moment dat de oude Grieken zich buigen over het karakter van de *mimesis*, is het in samenhang gezien met spiegelbeelden.⁴ De spiegel 'waarin alles gebeurt en niets wordt herinnerd',⁵ is gezien als voorwerp waarin de werkelijkheid en elke verandering op de meest volmaakte wijze wordt weergegeven. Voor schilders die natuurgetrouw

schilderen, is de spiegel de meest volkomen weergave van een origineel. Het verkeerd-om ophangen van de kunstwerken door Scholte toont echter niet zozeer een stadium tussen origineel en kopie, een *camera obscura* van de originele prent op weg naar een definitief en weer 'positief' verschijnend eindresultaat, maar een onvolmaakt, soms zelfs gehavend spiegelbeeld: draden verspringen, zijn slecht afgewerkt of slordig geknoopt.

Kunst of beleving?

Al meteen na de opening van de 'Embroidery Show' werd de vraag opgeworpen of bij deze tentoonstelling wel sprake is van kunst. Ralph Keuning, directeur van Museum de Fundatie, is daarover in dagblad Trouw heel duidelijk: "De werken worden getoond in een kunstcontext, dus is het kunst."⁶ Daar heeft Keuning gelijk in. De tentoonstelling is net zozeer kunst als '4'20" van John Cage, of het exposeren van Brillo-dozen door Andy Warhol of Mike

“De kracht van Scholte’s expositie is dat hij laat zien waar de variatie in de herhaling plaatsvindt, waar de mimesis huist: in de techniek aan de achterkant, in het technische dat normaal gesproken niet gezien wordt”

Bidlo. Maar in dit geval speelt er meer.

Rob Scholte laat een technisch aspect van het afbeelden, van het scheppingsproces zien. Τέχνη (*technē*), dat wat we nu aanduiden met techniek, had voor de oude Grieken ook betrekking op de ποίησις (*poiēsis*), dat wat we nu het scheppingsvermogen noemen. Kunst en techniek zijn nauw met elkaar verbonden, zijn familieleden. *Technē* had daarbij niet perse de betekenis van ‘beeld’, maar eerder van vaardigheid, bedrevenheid, handwerk. *Poiesis* had de betekenis van maken, vervaardigen. Niet alleen in technisch opzicht, maar zeker ook schepping zoals die geschiedt door een kunstenaar.

De kracht van Scholte’s expositie is dat hij laat zien waar de variatie in de herhaling plaatsvindt, waar de *mimesis* huist: in de techniek aan de achterkant, in het technische dat normaal gesproken niet gezien wordt. Wie zichzelf in de spiegel ziet, ziet een vluchtig beeld, analyseert

IJsseling. Het is niet alleen een spiegel-beeld, een weerkaatsing van de waarheid. Het verdwijnt ook nog eens zodra je wegloopt van de spiegel: in de spiegel verschijnen mens en ding waar ze niet werkelijk zijn – terwijl het wel een plaats is waar de werkelijkheid kan verschijnen.⁷ Je ziet echter niet waar of hoe die *mimesis* ontstaat, zoals ook een ouderwetse foto geen inzicht geeft in ontwikkelbaden en fixeervloeistoffen. De kracht van de ‘Embroidery Show’ is dat Scholte vele invullingen van het begrip *mimesis* bij elkaar brengt - herhaling, kopie, variatie - én dat hij daarnaast de toeschouwer toont waar de *mimesis*, de afbeelding van de werkelijkheid echt ontstaat. Namelijk niet zozeer in de esthetiek van de mooie afbeelding die ‘gefabriceerd’ is, maar in de techniek die doorgaans onzichtbaar blijft. In de techniek van het scheppen, de kunst van het voortbrengen.

NOTEN

1 <http://www.museumdefundatie.nl/nl/rob-scholtes>

2 Samuel IJsseling, *Mimesis*, (Baarn: Ambo, 1990), pagina 15.

3 Martin Bril, “Angst”, *Rob Scholte Embroidery Show* (Zwolle: Museum De Fundatie / Uitgeverij Waanders & De Kunst: Zwolle), pagina 11.

4 IJsseling, *Mimesis*, pagina 30.

5 IJsseling citeert J.L. Borges.

6 Trouw, 17-4-2016.

7 IJsseling, *Mimesis*, pagina 30.

Weiner

Voor deze editie bezocht *De Filosoof* een documentaire over de controversiële Amerikaanse politicus Anthony Weiner. Controversieel, helaas niet alleen vanwege zijn politieke gedachtegoed. Drama en intrige in zijn privéleven genootten bij het grote publiek, zoals dat wel vaker gaat, veel meer bekendheid. In plaats van al zijn energie te steken in het verwezenlijken van zijn ideologieën trof Weiner zich genoodzaakt om van het omhooghouden van onwaarheden zijn dagtaak te maken. Althans, dat is het beeld dat door deze documentaire geschetst wordt...

Aanvankelijk weet Weiner als gepassioneerd en eigenzinnig congreslid veel bijstand te verwerven. Totdat er in 2011 een foto van een onderbroek met een goed zichtbare bobbeltje op het twitteraccount van congreslid Anthony Weiner geplaatst wordt. Weiner wordt haast gedwongen af te treden door al de negatieve media-aandacht. Desondanks doet hij in 2013 een poging om de burgemeester van New York City te worden. Dit lijkt hem in eerste instantie goed af te gaan. Echter, meer voorvalen komen naar voren en vormen een serieuze aanslag op Weiners populariteit. Heel Amerika leest mee hoe Weiner opnieuw online in seksueel contact is gekomen met vreemden. De gesprekken van seksuele aard met fans die hem op Facebook een bericht sturen bepalen zijn

publieke identiteit. Waar hij eerst nog een grote kans maakte om te winnen heeft hij later geen schijn van kans meer. In de documentaire *Weiner* (2016) van Josh Kriegman en Elyse Steinberg zien we wat Anthony Weiner, zijn vrouw en zijn campagnepersoneel meemaken op ontzettend intiem en persoonlijk niveau.

De vorm van de documentaire is met name het zogenaamde *fly-on-the-wall* principe, afgewisseld met wat beelden waar Weiner gewoon voor de camera zit te vertellen en verschillende mediabeelden uit de tijd dat dit alles plaatsvond. Het *fly-on-the-wall* principe wil zeggen dat de camera er slechts is om te observeren, niet om te provoceren. Waar bij sommige documentaires een actieve rol aangenomen wordt door de regisseur, is hier het doel de gefilmde personen het gevoel te geven dat ze helemaal niet gefilmd worden, met als gewenste effect dat ze zich zo natuurlijk mogelijk gedragen. Met name bij dit soort documentaires is de pretentie dat de film niets minder dan de waarheid presenteert sterk aanwezig. Enkele malen gaan de regisseurs van *Weiner* met dit gegeven aan de haal, wanneer er bijvoorbeeld toch voor gekozen wordt om de positie van de passieve observant op te geven en Weiner ter plekke vragen te stellen

om een mening uit hem te halen. Er is een interessante spanning tussen dit *fly-on-the-wall* principe en de manier waarop in de documentaire toch een verhaal verteld wordt, van het begin tot het einde. Alhoewel je direct toegang lijkt te hebben tot wat er gaande is, wordt er toch gespeeld met de assumpties en gevolgtrekkingen die door de kijker tijdens het zien van de film gemaakt worden. Bovendien wordt hetgeen dat irrelevant is voor het verhaal niet getoond, waardoor een grote lijn gepresenteerd wordt die met andere observatiedata wellicht niet als zodanig herkend wordt.

Een voorbeeld is hoe de groei en plotselinge daling van Weiner's populariteit wordt weergegeven. Aan het begin worden spannende feestelijke beelden gepresenteerd van de campagne, richting het einde wordt Weiner steeds vaker gepresenteerd met de handen in het haar. Misschien bracht hij een groot deel van zijn campagnetijd ook wel door in die houding, maar als deze beelden tijdens de meer opzwepende periode getoond waren had dat de lijn van het verhaal waarschijnlijk alleen maar onduidelijk gemaakt. Zou selectie de waarheid dan eigenlijk tekort doen of is het juist de enige manier waarop informatie begrijpelijk wordt? In *Weiner's*

campagne zelf zie je een goed voorbeeld van hoe iemand hard zijn best doet om de focus van de meer sensationele kanten van zijn imago terug te brengen tot een verhaal dat meer recht doet aan zijn (mogelijke) geschiktheid als burgemeesterkandidaat.

Het thema waarheid komt dus op twee manieren terug in de film *Weiner*: de gekozen documentairevorm die pretendeert de realiteit direct weer te geven en Weiner's eigen pogingen om de waarheid op een zo gunstig mogelijk wijze te presenteren. Terwijl wellicht in eerste instantie de eerste manier dichter bij de waarheid lijkt te komen dan de tweede manier, kun je jezelf afvragen of dit wel daadwerkelijk het geval is: uiteindelijk selecteren zowel de regisseur als Wiener de informatie die zij ter beschikking hebben op basis van het idee dat ze willen overbrengen en laten daarbij misschien maar één kant van de werkelijkheid zien.

AUTEURS **JUSTIN SCHOLTZE
FLEUR PETIT**

Mohammad Hosseini

Deze keer in de rubriek Afgestudeerd is onze nieuwe aanwinst op de redactie Mohammad Hosseini aan het woord. Hij is recent afgestudeerd in Applied Ethics en heeft nu zijn eigen bedrijf. Hij doet verhaal over zijn overwegingen en ervaringen bij de master Applied Ethics.

My first academic encounter with ethics happened during the 7th semester of my bachelor's program at Fontys College in Eindhoven. During our business ethics course, basic explanations of ethical theories and moral concepts sounded like music to my ears.

Contrary to all my classmates in the international business and management program, I was fascinated by the topic; so much so that I decided to change my major and study Applied Ethics at Utrecht University. The first person I contacted and met with at the ethics institute was Professor Marcel Verweij, who was the coordinator of the Applied Ethics program in 2012. After learning about educational and financial obstacles that I had to tackle, he did his best to help me. However, I could not start the program earlier than 2015.

What kept me motivated for three years was the feeling that I got while studying ethics. I always tell friends who have doubts about their future careers 'to find the activity that while being busy with it, they won't notice the passage of time'. In my experience, that is the activity we are passionate about, and for me, thinking about morally problematic

Mohammad

"Find the activity that while being busy with it, you won't notice the passage of time.

In my experience, that is the activity you are passionate about"

scenarios stands well above any other activity. Articulating vulnerabilities, considering others' perspectives and trying to explicate possible motivations for actions are among my favorite ethical exercises, which make me unaware to the passage of the time.

During my pre-master's course and introduction to several branches of applied ethics, I realized that research integrity is my favorite topic within this field. Fortunately, I was selected for an international research project on scientific retractions at Erasmus University, and got the chance to delve into moral issues within scientific publications.

My supervisor on that qualitative research project was Dr. Medard Hilhorst. As an experienced professor of medical ethics, he played an important role in teaching me the essentials of practical ethics. That was the kind of skill that I could only learn from a good mentor, and not from classrooms or from books.

Above all, he was a great role model who showed me how to remain neutral in analyzing moral issues, and reflect on my own biases. Later, in December 2015, I was selected to participate in a European project on research integrity at Radboud University. Analyzing codes of

conduct of scientific institutions, specifically their definitions of authorship was my task. Consequently, I dedicated my final thesis to moral aspects of scientific authorship, and the relationship between being a good author and a good scientist. I analyzed normative aspects of the concept of authorship using Jürgen Habermas's notions of human interests in science, and communication theory. In the end, 'self-reflection' was singled out as the most ideal intention for the communication of scientific results.

With regards to the applied ethics program in Utrecht, my experience was primarily positive, mostly because of the exciting discussions and debates during and after our classes. Our group consisted of many talented students with different

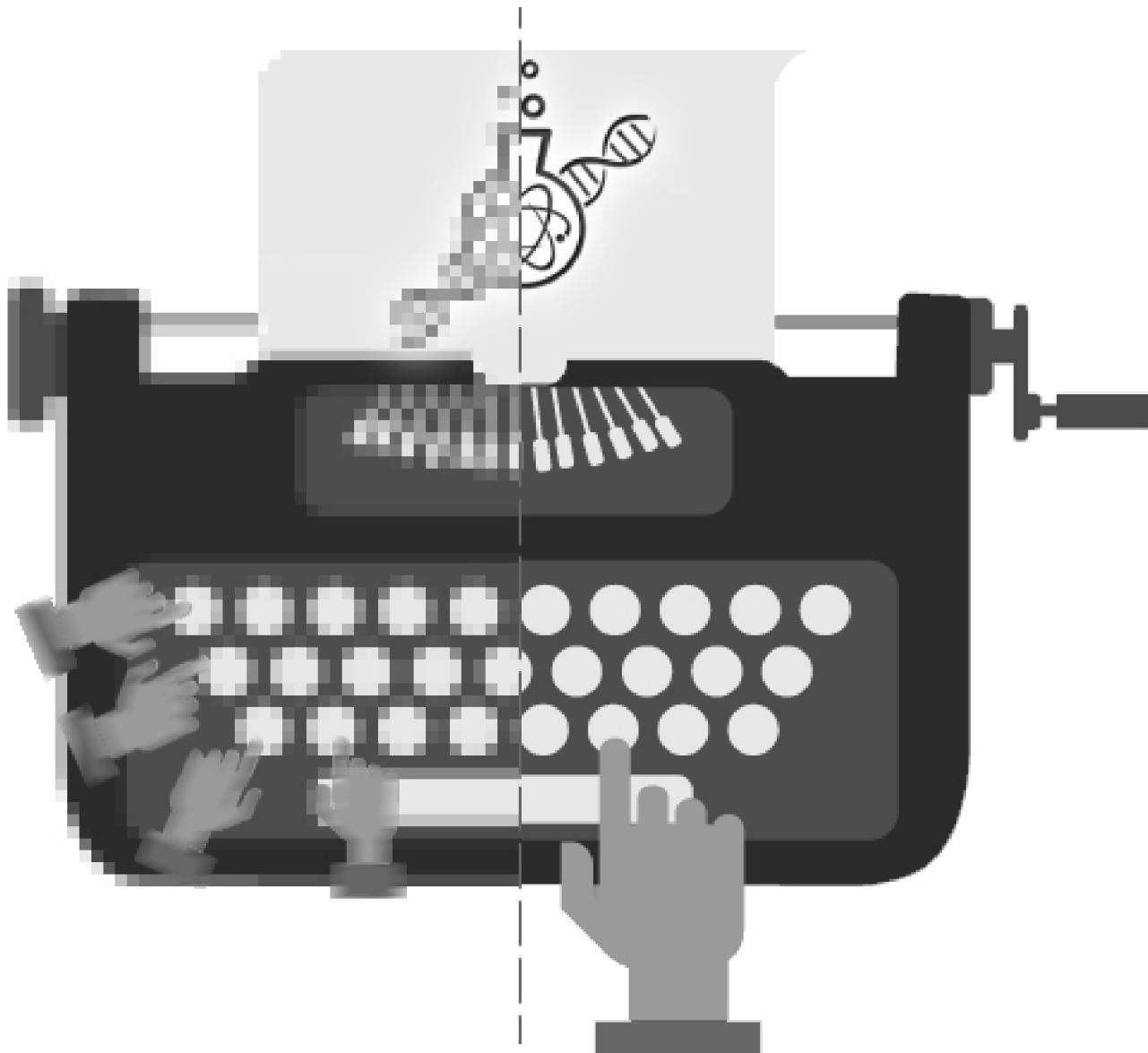
backgrounds and nationalities, which transformed every class into a mini-symposium.

During the last session of our Nature and Animal Ethics course (held from 19:00 to 22:00 hours), Dr. Franck Meijboom stressed the same issue and said: "due to the time of the class, I had anticipated drowsy sessions and boring discussions. Contrary to my expectation, and due to the passionate attitude of students, almost every week I had to stop ongoing discussions at 22:10 and kick students out of the classroom, because we had to leave the building".

He also asserted that we were all engaged in the discussions and loved the topic to bits and appreciated our dedication. From my perspective, we

all had chosen the right path, and that was why we were not feeling the passage of the time.

What the future will look like after having finished this program is yet to be determined. But what is clear is that studying in Utrecht University changed my character, and taught me important lessons.

Filosofie op een Canadese business school

Wat kan het bedrijfsleven leren van een filosoof? *De Filosoof* ging te rade bij **Dr. Chris MacDonald**, een filosoof die lesgeeft op een business school in Canada. Hij vertelt over zijn ervaringen bij het lesgeven over ethiek aan managementstudenten en de praktisering van filosofie in het bedrijfsleven. Zo blijkt dat je als filosofiedocent helemaal niet alleen met filosofen te maken hoeft te hebben.

I'm a philosopher who teaches in a business school. To me, this is as close to the Socratic ideal of engaged, applied philosophy as you can possibly get. I completed my PhD in Philosophy at the University of British Columbia in 1999, having written a doctoral dissertation on the moral significance of social conventions.

After graduating, I went on to do a post-doctoral fellowship in the Bioethics Department of a medical school, before landing a tenure-track job in the philosophy department of a small university, where I then taught for nearly a decade. During that decade I taught courses on Plato and the Pre-Socratics, Aristotle, Critical Thinking, Ethical Theory, Business Ethics, and Ethics and the Law.

In 2012 I made a big move, from a philosophy department in a small city on Canada's east coast, to a business school in Toronto, which is Canada's largest city and thought to be the most diverse city on earth.

The Ted Rogers School of Management (TRSM) at Ryerson University is one of Canada's largest business schools, with over 10,000 students. TRSM is primarily an undergraduate school, but it also has a new Masters of Science in Management program and a very successful Masters of Business Administration (MBA) program, which is now ranked by *The Economist* among the Top 100 MBA programs globally.

I was hired by TRSM to use my philosophical background to teach at both the undergraduate and graduate levels. At the undergraduate level, I designed and now teach an introductory course in critical thinking called Business Decision Making. Half of that course is dedicated to the study of argumentation and argument structure, helping students understand the difference between strong and weak arguments.

The other half is dedicated to

decision theory and game theory, helping students understand that there are formal methods that can be applied to decision-making so that business decisions can be made based on more than impulse and instinct. But we also teach students the *limits* of those formal methods.

We teach them for example how to calculate the Expected Value of each of two alternatives in order to maximize profits, but we also highlight that there are situations in which maximizing profits would be the wrong thing to do. This course is in many ways a "traditional" critical thinking course, the kind taught at just about every philosophy department in North America.

The difference is that this course is designed specifically with business majors in mind. When we discuss argumentative fallacies, we use examples drawn from arguments made in the contexts of entrepreneurship and investment. When we discuss cognitive biases, we emphasize the biases that are most likely to affect managerial decisions and the work of teams in a business environment. And when discussing techniques of combating cognitive biases, we focus on *managerial* techniques for doing so.

MacDonald
"We explore social obligations of businesses when regulations are absent, or under-enforced, or when there are important loopholes"

The other course I designed and teach is a course called Ethics in Commerce. This course begins with an overview of the major ethical theories, but tends to de-emphasize their philosophical roots in order to focus on their broad cross-cultural appeal and their social and legal relevance. So, although we mention Immanuel Kant as a key historical source for deontological ethics, we focus on the practical significance of respect of others, and the way deontological thinking has influenced, for example, international discussion of human rights. And although students are exposed to the term "utilitarianism," we tend to refer to "a focus on outcomes" in lieu of insisting on an obscure piece of philosophical terminology.

The rest of the course is dedicated to examining the application of values and principles to various aspects of commerce, including for example labour relations, environmental issues, corporate governance, and finance.

But at a school as large as TRSM, no single ethics course is likely to be able to serve the entire student population. So several departments within the business school have their own, dedicated ethics courses, including courses such as Ethics in Finance, Ethics in Accounting, and Professional Ethics in Hospitality and Tourism.

In most cases, those courses are taught by non-philosophers – generally by experts in the relevant field of application. In addition, to ensure that *every* TRSM undergraduate gets at least some exposure to ethics, I was asked to design and create a short online module on Ethical Reasoning, which is now inserted into a required first-year course on Business Law.

At the graduate level, students in our MBA program take a required course called “Regulation, Government, and Socially Responsible Management.” Most of our MBA students are in an accelerated 1-year program, which leaves regrettably little time for philosophical exploration. But the content of this required course is well suited to stimulating deep thought about fundamental issues related to commerce. The course begins with examining the goals and limits of regulation, in an attempt to get students past the standard business attitude according to which regulatory agencies are opaque authoritarian entities emitting obscure rules for no good reason. The course then moves on to explore what social obligations businesses have when regulations are absent, or under-enforced, or when there are important loopholes.

MBA students additionally have access to events put on by the Ted Rogers Leadership Centre. These events explore the ethical challenges posed by leadership roles in business contexts, as well as the characteristics of ethical leaders. Leadership Centre events encourage students to contemplate their own values, in order to be better able to make a conscious decision whether they want to be leaders themselves.

In conclusion, I’m happy to say that this philosopher has found a deeply satisfying role at a business school that is genuinely welcoming of topics traditionally taught in philosophy departments. The fact that my school welcomes philosophy is signified that just this year we hired a second philosopher, my colleague Dr. Hasko von Kriegstein. Despite working at a business school, both of us self-identify as philosophers, and we both continue to attend philosophy conferences and publish in philosophy journals. But both of us are also deeply committed to the particular form of deeply applied philosophy that involves bringing philosophical insight into the business classroom.

Bio

Chris MacDonald teaches at Ryerson University’s Ted Rogers School of Management, where he is also Director of the Ted Rogers Leadership Centre and Interim Director of MBA Programs. He is co-editor of both the *Business Ethics Journal Review* (www.bejr.org) and *Business Ethics Highlights* (www.beh.fyi). He is co-author of *The Power of Critical Thinking*, 2th Canadian Edition (Oxford University Press, 2016) and co-author of *Business Ethics: Decision Making for Personal Integrity & Social Responsibility* (McGraw-Hill, 2018).

Genocide and Truth

In dit artikel belicht **Dr. Stephen Riley** kort enkele opvallende kenmerken van de waarheid in een juridische context, als een manier om belangrijke problemen met betrekking tot genocide aan te pakken. Kritisch beschouwt hij vragen over de waarheid van de claims van de slachtoffers van genocide, of de eerlijkheid van het verloop van de strafrechtelijke verantwoordelijkheid in zaken waarin het probleem van vele handen bestaat. Verder richt hij zich op de dynamiek van genocide als een complexe, sociale catastrofe en vaagheid van de omvang van de individuele deelnemingen.

Riley

“At the most general level we could say that by destroying a group – its culture, its members, and its certainties – we destroy the bearers of truth”

Given the forthcoming release of the film *Denial* – a dramatisation of an encounter between a historian and a Holocaust denier in the British Courts – it is timely to look at the problematic relationship between law, truth, and genocide.

‘Legal truth’, as it arises from a criminal trial, is distinctive in any case. Crime involves competing narratives and evidential uncertainties. A trial is a competition of parties for the supremacy of their narrative, not a pure quest for truth. And constitutive of any criminal trial is the presumption of innocence. This means that procedures, and any uncertainty in the evidence, must benefit the person whose liberty is under threat. Together these produce the distinctive drama, and distinctive absurdities, of criminal trials. The truth is produced by the clash of two accounts; that clash is conducted in a way that grants special advantages to the accused, not the victim.

Special problems arise, however, in the context of genocide. I highlight two problems related to witnesses and evidence, and two problems related to agency and responsibility.

First is what might be called a problem of ‘authoritative witnesses’. While there is no shortage of victims of genocide this also means that many of the witnesses to a genocide are also dead. Where are the direct eye-witnesses of the functioning of the death camps? The most important witnesses, the victims, will have perished along with many of those forced to administer and maintain the mechanics of the camps.

The death of those witnesses is a point seized upon eagerly by Holocaust deniers who seek to push Holocaust ‘defenders’ into a contradiction. Either the core witnesses are dead and therefore cannot be witnesses or, conversely, any witness who survived the camps was evidently not close enough to the killing to be an authoritative witness.

This supposed aporia in Holocaust testimony is analysed at length by Jean-François Lyotard (1988).

Another tension lies in the relationship between legal evidence and fairness. In a genocide trial any number of individuals can claim to have been affected by the crime: the repercussions of genocide will be widespread and deep. But in how many of these cases can we demonstrate a direct causal link between the actions of the defendant and the experience of the witness? It has been a feature of a number of high profile genocide cases that the bulk of the witness testimony (and there may well be a very large number of witnesses seeking to participate in a trial) has a questionable connection with the actions of particular defendants (Arendt 2006 [1963]).

There are certainly chains or networks of responsibility connecting high-profile defendants and widespread criminality. And there are reliable witnesses providing testimony to the horrors of genocide. But testimony is not legal evidence with ‘probative value’. It is not – without a carefully proven causal connection – sufficient as a basis for criminal responsibility.

What is the nature of that criminal responsibility? In the context of genocide our normal assumptions about criminal responsibility have to be revised, both because of the complexity of the crime in question and because of the forms of agency it requires.

Genocide requires orchestrated and widespread criminality. The crime cannot be committed without action as a group against another group. But this makes it problematic to select a handful of individuals for criminal responsibility even if they instigated or managed the crime. Without ‘willing executioners’ individuals with authority could not have accomplished anything criminal. Thus the complexity of group agency will always give defendants room to question the justice of their prosecution: selective retribution

threatens to use them as mere means to an end. Worse still, it is clear that in modern, bureaucratised, social settings the conscious contribution of a bureaucrat to a genocidal project need not mean they are necessarily motivated by the genocidal project. Their motivation might be, rather, to contribute to a kind of bureaucratic efficiency regardless of the ends it serves. This mismatch between consequences and motivation is in part what Hannah Arendt wanted to capture in the idea of the 'banality of evil' (2006 [1963]). Not only is agency sometimes diffused throughout a group, but sometimes the very notions of intent and motivation lose their function when we come to judge the actions of individuals within highly complex social structures.

This connects, finally, with a distinctive feature of the law of genocide: the requirement to prove 'special intent'. Genocide, unlike a crime against humanity, requires not only widespread killing, but killing and other acts intended to destroy a group. Without the special intent to destroy a group (be it racial, ethnic, religious or other) there is no legal genocide. 'Proof' of genocidal intent is not easy to establish. Many people may have participated in genocidal patterns of harm for complex, mixed, motives. Greed, revenge, or the covering up of other criminal acts may have motivated individual actors. Individuals may approve in part, or very little, in the drive to destroy a group as such while still

profiting from its existence. The legal existence of genocide requires courts to distinguish dedicated 'génocidaires' from opportunist killers in a time of chaos where intent is obscure (see Druml 2007). Criminal courts are constituted by evidential presumptions that seek proof 'beyond reasonable doubt'. That is not, to be sure, the erasure of all doubt. There are institutional procedures and principles which mean that for all the evidential complexity of genocide, international courts have and will convict individuals for genocide. Nonetheless, genocide adds special layers of doubt about evidence and about responsibility. At the most general level we could say that by destroying a group –its culture, its members, and its certainties – we destroy the bearers of truth. A successful genocide destroys the conditions of its own criminality: it destroys the very group capable of testifying to its perpetration.

References

- Arendt, Hannah. (2006 [1963]) *Eichmann in Jerusalem: A Report on the Banality of Evil*. Penguin Books.
Druml, Mark A. (2007) *Atrocity, punishment, and international law*. Cambridge University Press.
Lyotard, Jean-François. (1988) *Le différend*. University of Minnesota Press.

Waarheid in de Wetenschap

Wat is de functie van waarheid in de wetenschap? Wij vroegen het aan **F.A. Muller** van de Faculteit der Wijsbegeerte aan de Erasmus Universiteit en de Faculteit der Natuurwetenschappen aan de UU. Empirie lijkt een steeds kleinere rol te spelen, en de bijdrage van filosofie aan de natuurwetenschappen lijkt te zijn verdwenen. Is waarheid een bereikbaar doel?

Waarheid, als een extrinsieke eigenschap van een bewerzing of bewering (propositie), betekent in de wetenschap niet iets anders dan buiten de wetenschap. Wie een bijzondere waarheidstheorie aanhangt, zoals de correspondentietheorie, de deflatietheorie of de pragmatische theorie, kan deze theorie toepassen op beweringen die in de wetenschap voorkomen. Klaar is Kees.

Of de beweringen die in de wetenschap voorkomen bijzonder zijn, en door een demarcatiecriterium te onderscheiden zijn van beweringen buiten de wetenschap, is een andere vraag. De eigenschap is extrinsiek omdat zij afhangt van iets anders: de werkelijkheid. De waarheid van een bewering is een relatie tussen die bewering en de werkelijkheid.

De werkelijkheid maakt de bewering waar. Men dient te beseffen dat dit een mild realistische opvatting

is. Een andere, pragmatische waarheidsopvatting luidt dat een bewering waar is dan en slechts dan als er overeenstemming over wordt bereikt, met zekere eisen aan de manier waarop dat gebeurt. Volgens deze opvatting was het rond de jaartelling waar dat de zon om de aarde draaide en de aarde stil stond. Volgens mij was dit toen ook niet waar, doch hadden we toen geen voldoende gronden om iets anders te denken.

Kennisclaims, binnen en buiten de wetenschap, dient men te onderbouwen. Teneinde er achter te komen of een hypothese, model of theorie waar is, verrichten wetenschapsbeoefenaren onderzoek, volgens de richtlijnen en methoden die in de betreffende discipline gangbaar zijn en aan jonge onderzoekers worden bijgebracht. Deze richtlijnen en methoden zijn de beste middelen die de mensheid

heeft weten te bedenken om de beste onderbouwing te vinden op basis waarvan men de hypothese, model of theorie kan beoordelen. De wetenschap gaat nooit over één nacht ijs. Het kernbegrip is hier bevestiging, en het tegendeel, ontkrachting.

Bevestiging vooronderstelt een onderscheid tussen confirmandum (hetgeen te bevestigen of te ontkrachten is) en confirmans (hetgeen bevestigt of ontkracht). Het confirmans dient in de wetenschap uiteindelijk empirisch te zijn: terug te voeren tot wat wij, mensen, waarnemen en meten.

Dit is de essentie van de Wetenschappelijke Revolutie uit de 17de Eeuw: het doel van de natuurfilosofie veranderde toen niet wezenlijk (de natuurlijke verschijnselen willen verklaren en begrijpen, en daardoor wellicht kunnen beheersen en aanwenden

voor wenselijke doelcinden), doch de manier waarop men dit doel ging bereiken of benaderen veranderde wel: door empirisch onderzoek te verrichten, teneinde kennisclaims empirisch te kunnen onderbouwen.

De waarnemingen en metingen promoveerden van hoogstens illustraties van beweringen over de natuur tot confirmans, op basis waarvan kennisclaims werden aanvaard of verworpen. De rechtvaardiging van kennisclaims in de wetenschap is in laatste instantie empirisch van aard.

Hoe confirmans van confirmandum te onderscheiden? Lange tijd viel dit onderscheid samen met het onderscheid tussen ‘waarneming’ en ‘theorie’. Bevestigende en ontkrachtende beweringen zijn verwoord in een waarnemingstaal, en theorieën en modellen verbinden predikaten uit de waarnemingstaal logisch met predikaten van deze theorieën en modellen middels postulaten. Het afbakenen van de waarnemingstaal, doormiddel van een klasse van waarnemingspredikaten te karakteriseren die op waarneembare objecten en gebeurtenissen van toepassing zijn, is niet gemakkelijk gebleken. Onmogelijk is dit evenwel niet.

Er zijn wetenschapsgebieden waar de empirie ver te zoeken is, zoals quantumgravitatie en supersnaartheorie. Sommigen hekelen deze gebieden: geen wetenschap, omdat er geen verband meer is met de empirie. Dat verband is er echter wel; het is alleen indirect. Voor genoemde ‘theorieën’ (het zijn meer grote verzamelingen van theorieën) geldt de voorwaarde dat ze op de juiste manieren contact moeten maken met het standaardmodel van elementaire deeltjes en met de zwaartekrachttheorie van Einstein, de algemene relativiteitstheorie: deze vervullen de rol van confirmans, en zijn op hun beurt wel verbonden met de empirie, vandaar dat ik schreef ‘indirect’.

Zullen we ooit weten of een

Muller

“Zullen we ooit weten of een wetenschappelijke theorie waar is? Wie met weten ‘zeker weten’ bedoelt, krijgt een ontkennend antwoord”

wetenschappelijke theorie waar is? Wie met weten ‘zeker weten’ bedoelt, krijgt een ontkennend antwoord. Het empirisch bewijsmateriaal voor een theorie of model kan overstelpend zijn. De menselijke toestand is dat meer dan een overstelpende hoeveelheid bevestigend empirisch materiaal aanleveren het beste is wat mensen kunnen doen. En dat geeft grond om te denken dat een bewering waar is, of om te denken dat een bewering onwaar is, doch meer dan dat denken kunnen wij niet. Meer verlangen is het onmogelijke verlangen.

Wat daarenboven de wetenschapsgeschiedenis ons heeft geleerd, is dat we er lelijk naast kunnen zitten. Rond de eeuwwende van de 19de naar de 20ste eeuw leek de natuurkunde af. In 1900 zag Lord Kelvin nog slechts twee wolkjes aan de epistemische hemel van de fysica drijven: het probleem de ether te detecteren en het probleem van de straling van een zwart lichaam (volmaakte zender en ontvanger van elektromagnetische straling, waaronder licht) kwantitatief te verklaren. De eerste wolk leidde tot de Relativiteitsrevolutie (1905—1916) en de andere tot de Quantumrevolutie (1900—1932) in de natuurkunde. Terwijl de hoeveelheid bevestigend empirisch materiaal voor de toen aanvaarde natuurkundige theorieën overstelpend was. De relatieve zekerheid die bijvoorbeeld Huygens dacht te kunnen bereiken met de wetenschap is een droom gebleken.

De Relativiteitstheorie impliceerde dat Kant er naast zat met zijn aangeboren aanschouwingsvormen ruimte en tijd, die alle zintuigelijk ervaring mogelijk maken, en waarover wij *a priori* synthetische kennis kunnen verwerven en dat ook doen in de Euclidische meetkunde. De fraaie taak voor de filosofie om noodzakelijke mogelijkheidsvooraarden voor kennis te vinden lijkt hiermee voltooid verleden tijd. Volgens sommigen is de filosofie nog steeds bezig deze schok te verwerken.

Woensdag 18 januari - Chris Meyns

Lezing door Chris Meyns bij de RUG
 15:15 – 17:00 uur, zaal Omega aan de Oude Boteringestraat 52 in Groningen
 Entree: gratis (inschrijven niet nodig)

Chris Meyns doet in Utrecht onderzoek naar vroegmoderne filosofie en wetenschap, en specialiseert zich in onderwerpen zoals controverses over de geest, waarneming, waarschijnlijkheid en informatie.

Meer informatie: <http://www.rug.nl/filosofie/news/events/2017-all/chris-meyns>

Maandag 19 December — Law and violence: Around Agamben's home sacer

Lezing door Marcus C.R. Teshainer & Ronaldo Manzi
 Erasmusgebouw, 1.04 aan het Erasmusplein 1 in Nijmegen
 Entree: gratis (inschrijven niet nodig)

Showing that the right is based on the possibility of a state of exception, Giorgio Agamben gives us the possibility to think that the focus of politics and law is life, not social welfare. This turns in violence from the moment that can be choose which form of life is or is not worth living. An example of this anthropological machinery repeated in some ways today is Auschwitz. However, this event does not cease to resonate – and through Agamben's thought we can view new forms of violence in modernity, as the question of gender.

Meer informatie: <http://www.ru.nl/ftr/actueel/agenda/@1058355/law-violence-around-agamben-homo-sacer/>

Vrijdag 27 januari — De legitimiteit van gemeenteraden in Nederland

Symposium met: Prof. dr. Klaartje Peters (Maastricht University), Kajsa Ollongren (wethouder Amsterdam, ovb), Jasper Loots (De gemeenteraad heeft geen toekomst), John Bijl (Perikles Instituut), Hester Tjalma (bestuursadviseur Vereniging van Griffiers)

14:30 – 18:00, Kamerlingh Onnes Building, Lorentssaal (A.144) aan de Steenschuur 25 in Leiden
 Entree: gratis (inschrijven niet nodig)

Heeft de lokale democratie nog perspectief? In het kader van profileringsgebied Politieke Legitimiteit doen veel wetenschappers in Leiden onderzoek naar dergelijke kwesties.

Meer informatie: <https://www.universiteitleiden.nl/agenda/2017/01/symposium-legitimiteit-gemeenteraden>

Woensdag 21 december — Philosophy and Literature

Symposium over filosofie en literatuur
 11:00 – 17:30 uur, zaal Omega aan de Oude Boteringestraat 52 in Groningen
 Entree: aanmelden via e-mail aan g.vanderheiden@ru.nl

Onder anderen Len Lawlor, Arthur Cools en Jeroen Vanheste zullen op deze gelegenheid spreken over de filosofie en literatuur. Mede georganiseerd door CCEP.

Meer informatie: <http://www.ru.nl/ftr/actueel/agenda/@1060499/philosophy-literature/>

VOLGENDE EDITIE

GELIJKHEID

Verkeer je in een wijsgerige aporie of wil je andere frustraties of overpeinzingen met ons delen? Schroom niet en laat van je horen! Ook reacties op artikelen zijn welkom. Inzenden kan tot 3 februari 2017 door te mailen naar: de.filosoof@phil.uu.nl

De Filosoof

www.facebook.com/defilosooftv

Volg ons op

